

Становище

Относно конкурс за професор по професионално направление Политически науки (Сравнителна политология) с единствен кандидат Румяна Петрова Коларова

Доцент Румяна Коларова е утвърден дългогодишен преподавател и учен в катедра Политология на СУ „Св. Климент Охридски“. Нейните научни знания се простират предимно в областта на сравнителната политология и европеистиката. Сред тях се открояват изследванията на партийната и политическата система, институциите на ЕС, прехода от тоталитарна към демократична система в България, на българския конституционен съд, изборите и избирателните системи и др. Особено важно място сред трудовете ѝ заема монографията **Сравнително европейско управление: институционален анализ, София, 2008.**

За нуждите на настоящия конкурс наред с други публикации тя е представила хабилитационен труд - **Демократични институции в България: сравнителен анализ (1991-2018), Издателство на СУ, 2019 г.**

В становището си ще разгледам представения труд, тъй като считам, че той в най-голяма степен показва достойнствата на кандидата в конкурса за професор.

Монографията представлява мащабен сравнителен анализ на основните политически институции в България утвърдили с в периода 1991 – 2019 година. Коларова е защитила позицията си относно периода на изследване възприемайки методологията на американския учен Пшеворски за така нар. институционализация на „неопределеността“. Според Коларова на първо място, преди изборите за обикновено Народно събрание през октомври 1991 изборите за ВНС през юни 1990 не са „честни и свободни“, защото загубилите не ги признават, т.е. няма неопределеност *ex ante*. И на второ място, 7-ото ВНС не е демократична институция защото БСП е запазила контрол върху резултатите от политическия процес, т.е. няма необратимост *ex post*. Според Коларова до 3.10.1991 г. България се намира в етапа на либерализацията на авторитарния режим и се движи по правилата на договорения преход /*pacted transition*/. Безспорно е, че такава позиция може да получи сериозни възражения, защото според мен мнозинството автори, български и чужди, приемат изборите за ВНС като основополагащи, *founding elections*, които въпреки оспорването им и критиките към самия избран процес, сложиха институционалното

начало на демократичния преход независимо от доминацията на БСП. Как иначе ще обясним избора за президент на страната на лидера на опозицията Желю Желев и редица предприети от него значими промени в политическата система? А приемането на Конституцията през юли 1991 – съвместимо ли е с тезата за либерализация на режима, когато тази конституция действа до наши дни и е основата на политическата система?

Авторът има право да защити своята позиция, но трябва още по-убедителна аргументация в това отношение.

Коларова последователно изследва в своя труд партийната система, правителствата и Народното събрание и завършва с оценката на основните параметри на българския модел на демокрация. В изследването на тези основни институции Коларова е привела огромен брой данни и представила множество оригинални таблици, които в сравнителен план открояват политическите процеси в страната и еволюцията на основните институции.

В изследването на **партийната система** Коларова е използвала методологията на Мейър, която поставя ударението върху институционализирането на модела на междупартийна конкуренция анализиран чрез така нар. кливиджи и моделите на коалиране. На тази основа тя прави следните изводи:

Първо, в българската партийна система има устойчив кливидж „ляво-дясно“, който се запазва през целият разглеждан период. Независимо от появата на „маскиращи“ политически опозиции като „комунизъм-антикомунизъм“ или появата на силни антикартелни партии (първата е НДСВ), тези противопоставяния не заличават устойчивите линии на конкуренция и опозиция.

Второ, основополагащите избори от 1991 година носят всички характеристики на инцидент / това понятие не е добре обяснено/, при който вместо многопартийна система в България се установява двупартийна система. Ефектът от инцидентната двупартийност е не само институционализирането на кливиджа ляво-дясно, но и много силният потенциал за ерозия и фрагментация в дясно, който се проявява още в 36-то НС.

Трето, от ключово значение за институционализацията на българската партийна система са изборите от 2001 година, на които антикартелна партия НДСВ с изключително харизматичен лидер успява да деинституционализира инцидентно възникналия

двупартиен модел. Резултатът от дестабилизацията предизвикана от НДСВ е фрагментация в десния партиен спектър и консолидация в левия.

Протичащите процеси на повторна стабилизация на българската партийна система, част от които е появата и институционализирането на ГЕРБ като управляваща партия очертават тенденцията към умерено многопартийна двублоковост.

Четвърто, институционализацията на българската партийна система се осъществява чрез и зависи от консолидирането на ляв политически блок. Един от ефектите от формирането и стабилизирането на ляв блок БСП-ДПС е преместване вдясно на БСП, което допълнително отслабва поляризацията на партийната система. Вторият ефект е постепенното консолидирането на десен блок, който по логиката на политическото противопоставяне включва и националистически формации.

Пето, когато се анализира в дългосрочен план и с унифицирани инструменти българската партийна система се оценява като много слабо поляризирана. Същевременно през последните 30 години нейните изследователи, както и политическите анализатори приемат като безспорен факт нейната силна поляризация. Според мен Коларова не е доценила факта, че има различни фази и характеристики на поляризацията в еволюцията на българската партийна система.

Според Коларова засега липсва потенциал за радикализация на партийната система и острите полемични сблъсъци в 44-то НС не маскират факта, че двете партии, които се идентифицират като радикални на европейско ниво (АТАКА и ВОЛЯ) системно подкрепят управляващото мнозинство.

Основно място в труда на Коларова заема изследването на изпълнителната власт. Считаю, че това е най-задълбочената част и с най много приноси.

Така напр. приносен характер има типологизирането на различните видове правителства след 1991 година. Задълбочено са анализирани от една страна, еднoпартийните кабинети с мнозинство, които се определят като „партийно“ управление за разлика от всички останали, които са определени като „парламентарно“ управление.

От друга страна, Коларова откроява пет вида кабинети – еднoпартийни с мнозинство, еднoпартийни с малцинство, минимално печеливша коалиция, коалиция с малцинство и коалиция със свръх мнозинство, които са разгледани с техните специфики.

На трето място, кабинетите се разграничават в зависимост от това колко пъти са преобразувани и формирани като нови кабинети с нов състав макар и под ръководството на един същ премиер / Сакскобургготски 1 и Сакскобургготски 2 в рамките на 38-ото НС и съответно Борисов 2 и Борисов 3 в рамките на 43-ото НС/.

Чрез понятието „жизнен цикъл“ на парламентарно избраните правителства тя изследва ендогенните фактори определящи модела на кабинетно управление. А именно при формиране на кабинетите , управление на кабинета и приключване на мандата.

В изследването на тези етапи тя е привела редица ценни таблици, отнасящи се до преговорите за съставяне на кабинета, структурата и състава на кабинетите, моделите на кабинетно управление, вотове на доверие и недоверие и пр. Приносен характер има анализа на етапа на приключване на мандатите на кабинетите, като особено ценен е анализа на електоралната цена на управлението.

Важен аспект на анализа е проследяването на етапите в институционализацията на парламентарно представените правителства - подготвителен етап -1990-1991 г, първи етап – 1991-2001 г., втори етап – 2001-2009 г., трети етап – 2009-2017 г.

Във финалната част на тази глава Коларова стига до следните изводи:

Първо, „партийният“ модел на управление е инцидентен, от самото начало доминира „парламентарният“ модел;

Второ, няма един доминиращ формат на кабинетно управление;

Трето, коалиционните споразумения регулират поделянето на властта, а не правенето на политики, като тези правителства са много неефективни при осъществяването на стратегически реформи;

Четвърто, основен модел на кабинетно управление е този на доминиращия министър председател;

Пето, реструктурирането в рамките на парламентарния мандат се налага поради смяна на коалиционния формат, но никога не е чрез смяна на министър председателя;

Шесто, служебните кабинети имат специфичната роля на буфер, който намалява електоралната цена на управлението.

Безспорно е, че изследването на изпълнителната власт от Коларова и определенията, които въвежда, както множеството емпирични данни, са ценен принос в българската политология, в която анализа на правителствата и тяхната специфика оставаше на заден

план, за разлика от партийната система, която е обект на множество политологични трудове у нас.

В раздела **ИНСТИТУЦИОНАЛИЗИРАНЕ НА ЗАКОНОДАТЕЛНАТА ВЛАСТ** особено значение има анализа на;

първо, на парламентарните групи и тяхната динамика, като ценен принос е изследването на фрагментацията им особено на така нар. екстремна фрагментация (36-то НС и 39-ото НС) и край на фрагментацията след промени в Правилника за организацията и дейността на НС (40-то НС);

второ, на структурата на представителството /новоизбрани депутати и депутати с първи мандат, представителство на жените/;

трето, на парламентарните комисии, като авторът се спира специално на институционализацията на постоянните комисии при запазване на острото политическо противопоставяне. Принос е изработването на индекс за трансформирания потенциал на Народното събрание;

четвърто, на законодателния „продукт“ и по-специално динамика на съотношението – законопроекти-ратификации; нови закони-закони за изменение и допълнение.

Ценен е анализа на вето на президента – чрез оценка на активността на президента и съотношението между уважено или отхвърлено вето. Принос е оценката на ролята на президента при анализ на три избрани казуса, при които президентите Желев, Първанов и Плевнелиев действат в условията на три различни парламентарни мнозинства.

Включен е и анализа на ролята на Конституционния съд – чрез активността на „жалбоподателите“ и на съотношението между уважени и отхвърлени искания за противоконституционност.

В заключителната глава Коларова дава своя анализ на модела на българската демокрация опирайки се на класическия модел на Лайпхарт за консенсусна и мажоритарна демокрация. Според Коларова десетте критерия на Лайпхарт показват, че по първото направление (партии-изпълнителна власт) българската демокрация е слабо консенсусна, но ако анализираме периода след 2001 година е в групата на значимо консенсусните държави.

Към този подход аз имам едно принципно възражение. Може ли формално и буквално да се използват в случая на България моделите на такива автори като Лайпхарт,

приложими за западноевропейските демокрации. Коларова също се спира на този въпрос, но не дава достатъчно ясен отговор /с.216/.

Така например, понятието консенсусна демокрация в стари демокрации като Дания и Холандия има смисъл твърде различен от този в посткомунистическите демокрации, особено България, която е в условия на неконсолидирана демокрация. Т.е. трябва да се даде оценка на самото понятие консенсус, което има различен същностен смисъл в различните демокрации. Затова формалните модели са уязвими, когато се прилагат безусловно за различните типове демокрации, намиращи на различни исторически етапи на политическо развитие и със специфични културни характеристики.

Въпреки, че някои тези на автора търпят възражения, трудът на Коларова представлява оригинално изследване на демократичните институции в България, важен принос в българската политология. Коларова показва много добро познаване на западната политология и авторите, които можем да определим като „класици“, както и на политическия процес в европейските страни.

Като имам предвид цялостната преподавателска и научна дейност и активност на Румяна Коларова препоръчвам на научното жури да предложи на факултетния съвет на ФФ да ѝ присъди научното звание професор.

Професор Георги Карасимеонов

Доктор на философските науки

София

5 март 2020 г.

